

SOTSIAALKINDLUSTUSAMET

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

Kuidas märgata lapse abivajadust ning sellest teavitada?

Karen-Pauliin Konks, Marta Rohtla

Laste heaolu osakond

Sotsiaalkindlustusamet

25.10.2023

Tänased teemad

- 1 Lapse ja noore heaolu Eestis
- 2 Abivajav laps ja hädasohus olev laps, teavitamise teekonnad
- 3 Väärkohtlemise liigid

Miks?

- Esmased teadmised abivajava ja hädaohus oleva lapse märkamisel
- Oskused tegutsemiseks abivajaduse teavitamisel
- Toetus ja abi lapsega töötavale spetsialistile
- Haridus – kaitsetegur!

Räägime täna märkidest, juhtumitest ja lugudest, mis võivad aset leida lapsega tema igapäevases keskkonnas.

- Märkan, teavitan ja teen võrgustikutööd kui lapsega töötav inimene
- Märkan ja teavitan kui ühiskonnaliige

Huvihariduse turvalisus? Sporditurvalisus?

- Üha enam avalikuks tulnud kaasused, ka maailmamastaabis.
- Väärkohtlemise lood, mis on seotud kõrgetasemelise spordiga
- Mustriline käitumine väärkohtleja poolt
- Autoritaarsed liidrid ja võimusuhe

- Tähelepanu pööramine ja lahendamine organisatsioonisiselt
- Ennetamine
 - Lapse õiguste ja heaolu tagamine
 - Ennetades kahju lapse tervisele ja arengule

Mis on sporditurvalisus?

- Eesmärk toetada ja aidata kaasa sellele, et lapsed ja noored saavad sporti harrastada turvalises keskkonnas nii, et nende igakülgne areng ja heaolu on toetatud.
- ÜRO lapse õiguste konventsioon, lastekaitseseadus, inimõigused ja väärtused
- Safeguarding
 - mõistetakse üldisemalt laiemalt kui füüsilise ja vaimse tervis heaolu säilitamist ja edendamist
 - otsetõlkes kaitsmine viitab meetmetele, millega tagatakse sportlaste ohutus ja inimõigused (Nery jt, 2023)

Olukorrad, mida lahendab huviharidus ise

- Käitumisnormide rikkumine (treener/juhendaja, laps-noor)
 - nt lugupidamatu käitumine (rassistlik ja diskrimineeriv kõnestiil)
- Turvanõuete mitte-tagamine
- Treeneri/juhendaja käitumine: karjub, ebavõrdne kohtlemine, alandab, ei toeta tervikuna kogu gruppi, ebaeetiline käitumine treenitavate suhtes, tarvitab alkoholi, narkootikume jne.
- Konfliktid treeneri/juhendaja ja lapsevanema vahel
- Konfliktid treeneri/juhendaja ja lapse vahel
- Laste omavahelised konfliktid

Olukorrad, millal on vaja koheselt teavitada Lasteabi/lastekaitset/politseid:

- Need olukorrad on seotud abivajavate ja hädaohusolevate lastega
- 1) Abivajadus või hädaoht on tekitatud huviharidusvaldkonna siseselt (näiteks väärkohtlev treener/juhendaja/)
 - 2) Abivajadus või hädaoht on tekkinud mujal (näiteks väärkohtlev lapsevanem), aga huvihariduses pannakse seda tähele

Abivajav laps vs tuge vajav laps

Porkuni koolis õppivad lapsed vajavad kõik lisatuge.

Lastekaitstesüsteemis räägime abivajavast või hädaohus olevast lapsest.

Lastekaitstesüsteem ja haridussüsteem peavad käima käsikäes.

- Kuidas me enda lapsi toetame ja abistame?

<https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/asutus-uudised-ja-kontakt/praktiline-teave/statistika>

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	K	R	S
Laps	12 724	11 871	10 356	9 409	8 693	8 852	3 856	4 462	534
Keele-ja kõnepuue	1 411	1 311	1 053	1 026	1 062	1 199	915	284	0
Kuulmispuue	232	250	253	248	214	202	130	71	1
Liikumispuue	812	799	679	578	443	402	261	116	25
Liitpuue	4 151	3 667	2 957	2 390	2 152	2 284	527	1 360	397
Muu	3 784	2 867	2 086	1 763	1 429	1 396	671	691	34
Nägemispuue	140	130	117	114	111	106	74	28	4
Psüühikahäire(v.a vaimupuue)	1 876	2 517	2 747	2 722	2 673	2 651	1 140	1 458	53
Vaimupuue	232	321	459	565	609	608	136	452	20
puudub	86	9	5	3	0	4	2	2	0

MK	KOV	Laps (0-16)	Tööealine (16-64,25)	Eakas (64,25 +)	KOKKU	Rahvaarv 01.01.2021	%
Põlva maakond	Räpina vald	49	534	840	1 423	6 115	23,27%
Jõgeva maakond	Mustvee vald	34	409	691	1 134	4 982	22,76%
Võru maakond	Setomaa vald	12	248	377	637	2 849	22,36%
Võru maakond	Rõuge vald	27	385	625	1 037	4 877	21,26%
Tartu maakond	Peipsiääre vald	40	336	627	1 003	5 108	19,64%

TERVIS

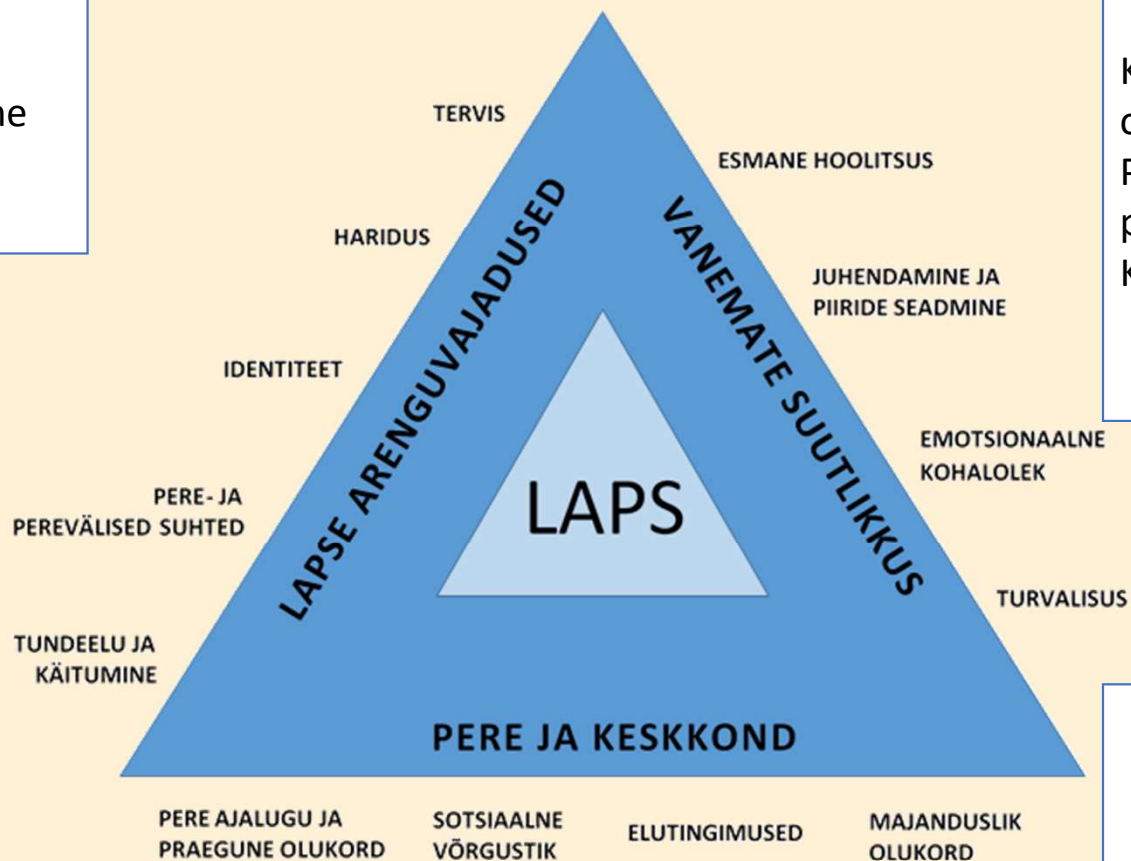
Hinnang tervisekäitumisele
Regulaarne arsti juures käimine
Tervisliku seisundi kirjeldus
Eakohane areng

HARIDUS

Kas laps/noor osaleb
hariduses?
Lisatoe vajadus
Suhted õpetajate ja
eakaaslastega
Meeleolu
Koostatud dokumendid
(nt käitumise tugikava
vm)

SOTSIAALNE VÕRGUSTIK

Kes on olulised isikud? Millised on suhted
võrgustikuga? Kas laps/noor kuulub mingisse
organisatsiooni?

HOOLITSUS

Kas lapse esmased vajadused
on rahuldatud?
Päevakava, ülesannete jaotus
peres
Kontakt vanematega

MAJANDUSLIK OLUKORD

Kas lapsel on puhtad riided?
Kas laps on öelnud, midagi
murettekitavat, mis on seotud
majandusliku olukorraga?
Lapse elukeskkond – õppimise
koht, personaalruum,
pesemisvõimalused

- Lapse toimetulek kooli keskkonnas, suhted eakaaslaste ja personaliga.
- Kuidas lapsel koolis läheb?
- Kas laps vajab täiendavat abi ja/või tuge? Milline tugi on määratud? Mida saab ja mida mitte?
- Missugused on lapse suhted eakaaslaste ja õpetajatega?
- Kas lapse käitumine on viimasel ajal oluliselt muutnud (nt laps on passiivsem, agressiivsem, endassetõmbunud, ärritub kergesti või esinevad vihahood)? Või hoopis ülipüüdlikkus?
- Missugune on lapsevanemate koostöö kooli või lasteaiaga?
- Kas on märgatud murettekitavaid asjaolusid lapse riietumise, hügieeni või toitumise osas?

KORRAKAITSE

?

piirkonnapolitsei

KOHTUSÜSTEEM

?

prokurör

riigiõigusabi
esindaja

kohtunik

HARIDUS

?

õpetaja

juhtkond

tugikeskus

sotsiaalpedagoog

psühholoog

kooliarst

HUVIHARIDUS

treener

juhendaja

?

KOV

?

lastekaitsetöötaja

vallavalitsus

noortekeskus

sotsiaalkeskus

MEDITSIIN

?

vaimse
tervise
õde

eriarst

perearst

LAPS JA PERE

Lasteabi.ee

☎ 116 111

ABIVAJAV LAPS

- laps, kelle puhul on kahtlus tema heaolu ja/või õigusi rikkuva olukorra suhtes;
- laps, kellele pole tagatud heaolu ja turvatunne;
- laps, kes on jäetud hooletusse;
- laps, kes on kogunud väärkohtlemist (füüsilist, emotsionaalset, seksuaalset);
- laps, kelle käitumine ohustab teda ennast või teisi.

Lastekaitseseadus §27: igaiühe kohus on viivitamata teatada lapsest, kellel võib olla abi vaja.

Abivajavast lapsest tuleb teada anda, kas kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajale või lasteabitelefonile 116 111.

SOTSIAALKINDLUSTUSAMET

HÄDAOHUS OLEV LAPS

laps, kelle elu või tervis on ohus või kelle käitumine ohustab tema enda või teiste isikute elu või tervist.

Lastekaitseseadus §31: igaiühe kohus on viivitamata teatada lapsest, kelle elu on ohus.

Hädaohus olevast lapsest tuleb viivitamata teada anda hädaabinumbril 112.

Lasteabi.ee

 116 111

OLEME OLEMAS IGAL AJAL JA IGA MUREGA

☎ 116111

LASTEABI ON MÕELDUD LASTELE, NOORTELE, TÄISKASVANUTELE

- Nõu küsimiseks
- Abi saamiseks
- Abivajavast või hädaohus olevast lapsest teatamiseks
- Telefon 116 111
(välismaalt helistades +372 600 4434)
- Suhelda saab ka e-kirja teel ja veebivestluse kaudu kodulehelt
- Tasuta teenus
(helistada saab ka kõneajata)
- Ööpäevaringne
- Üle-eestiline
- Nõustamine eesti, vene ja inglise keeles
- Võimalik jääda anonüümseks

LEIA NUMBRIRÄGASTIKUST 10 LASTEABI NUMBRIT

4 1 0 3 1 1 5 9 0 1 3 2
2 8 5 9 5 2 1 2 8 2 0 3
0 4 3 5 8 0 5 6 7 5 2 1
8 6 1 6 1 1 6 1 1 1 6 1
7 2 0 1 7 5 2 3 7 1 7 1
9 0 1 1 6 1 1 1 0 9 1 6
5 1 2 5 0 1 3 5 9 2 5 1
4 1 7 4 0 4 1 3 9 7 2 1
7 6 1 7 9 2 4 1 2 0 5 2
3 1 8 1 6 1 1 6 1 1 1 8
0 1 2 9 6 9 1 1 6 1 1 1
4 1 0 5 4 1 3 0 9 2 0 4
9 2 9 2 9 1 1 4 5 9 2 9
0 5 0 0 1 1 6 1 1 1 0 0

Lasteabi.ee
☎ 116111

/lasteabi

www.lasteabi.ee
info@lasteabi.ee

SOTSIAALKINDLUSTUSAMET

Lasteabi.ee
☎ 116111

ABIVAJAV LAPS

KAS LAPSE ELU VÕI TERVIS ON OHUS?

JAH

EI

**HÄDAOHUSOLEVAST LAPSEST
TEATA VIIVITAMATA NUMBRIL
112**

**ABIVAJAVAST LAPSEST TEATA
VIIVITAMATA KOHALIKULE
OMAVALITSUSELE VÕI
LASTEABILE 116111**

**ANNA LÜHIDALT EDASI KOGU
INFO: MIS JUHTUS? KUS?
KELLEGA?**

JAGA OMA MURET

Lasteabi.ee

 116 111

**KUI TEAVITAD ABIVAJAVAST LAPSEST 116111
VÕI KOHALIKULE OMAVALITSUSELE**

**LASTEABI 116111, VEEBINÕUSTAMINE
VÕI E-KIRI
24/7**

**Lasteabi nõustaja kuulab, annab nõu
ja hindab kirjeldatud olukorda.**

**Kui mure ei ole võimalik nõustamise
teel lahendada, edastab lasteabi
nõustaja teate kohalikule
omavalitsusele.**

KOHALIK OMAVALITSUS

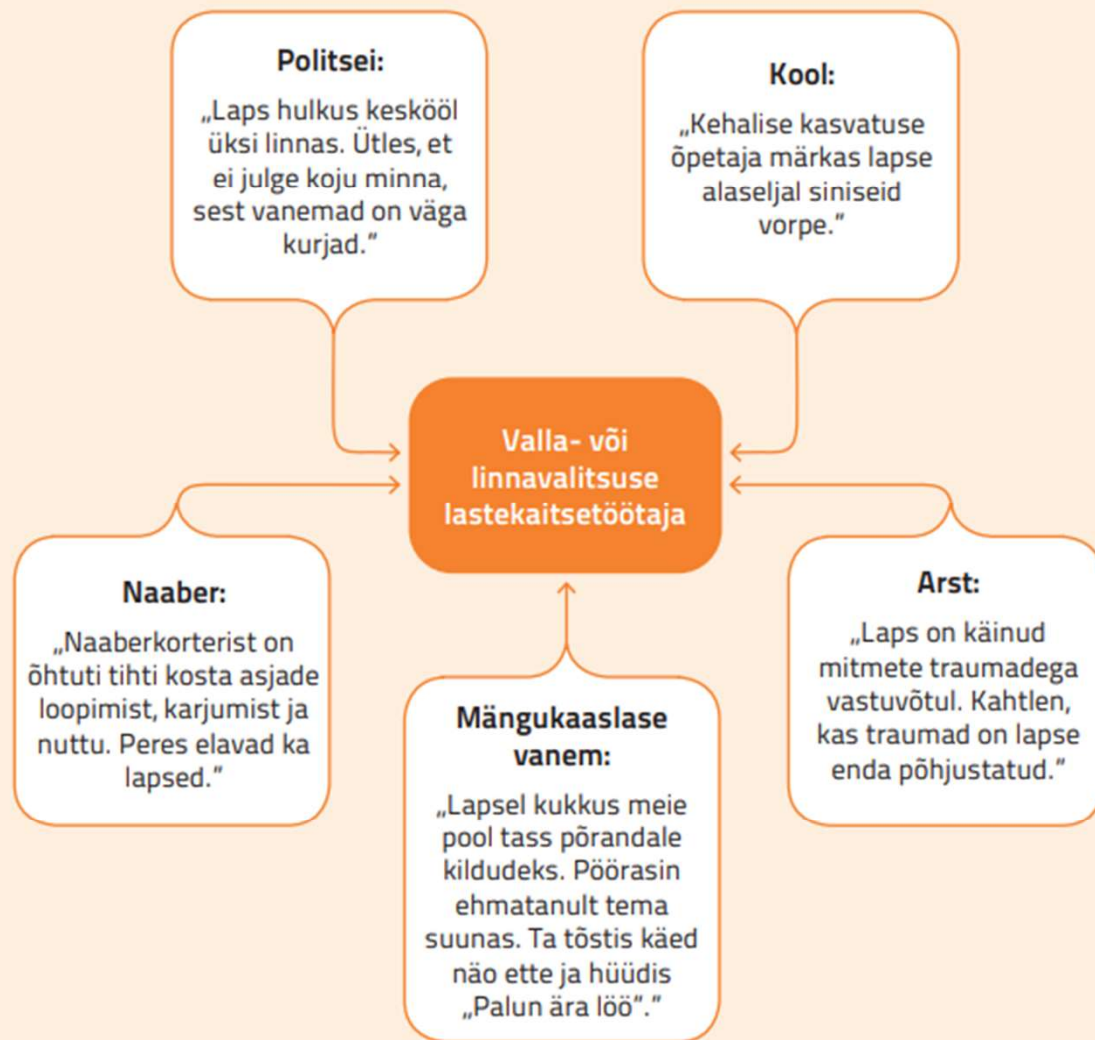
**Lastekaitsetöötaja hindab lapse
esmast abivajadust kaasates last ja
tema perekonda.**

**Abivajaduse hindamisel kaasatakse
ka võrgustikuliikmed
(haridustöötajad, politsei, perearst
jne).**

**Üheskoos leitakse toetavad
abimeetmed lapse ja tema pere
jaoks.**

Lasteabi.ee

 116 111

Andmekaitse ei takista abivajavast lapsest pädevale asutusele teatamist!

Iga inimese kohustus on teavitada abivajavast lapsest või selle
kahtlusega lapsest!

- Lapse ja tema perekonna abistamine eeldab võrgustikutööd ja teabevahetust.
- Võrgustikku kuuluvad spetsialistid:
 - kelle tööülesanne või ametikohustus on tagada lapse õigused ja heaolu;
 - kes puutuvad oma töös või ametis vahetult lapsega kokku

Võrgustikuliikmed (kool, lasteaed, haigla, perearst jm) võivad last ja tema peret puudutavaid andmeid edastada ilma lapse ja/või tema seadusliku esindaja nõusolekuta KOVile/politseile/SKAle, sest neil on seaduslik alus lapse abistamiseks töödelda isikuandmeid.

- Teave, mida KOV/politsei/SKA palub, peab aitama kaasa lapse abistamise eesmärgile ja hõlmama neid andmeid, mis selle eesmärgi täitmiseks vajalikud on.

Kuidas ma teavitan?

- Teatamist ei tohi takistada küsimus, millise kanali kaudu teavitada, st ei oma tähendust kas telefonitsi, elektrooniliselt või kirja teel.
- Näiteks: anda esmalt teada, et laps vajab abi ning otsustada koos teabe saajaga, kuidas abivajadusega seotud eriliigilisi andmeid turvaliselt edastada.
- Lapse abivajadusele peab kiirelt reageerima ning info ei tohi jääda seisma nt töölt eemalviibimise tõttu!
- Märke lapse abivajadusest tuleb osata ära tunda ja julgeda neist teada anda. Abi võib olla organisatsioonisisest juhise, kus on kirjas organisatsiooni tegutsemisreeglid lapse abivajaduse kahtluse korral.

- Eestis elab 2022. a alguse seisuga 259 338 last vanuses 0-17 aastat (Statistikaamet).
- 2021. aasta jooksul tegelesid kohalikud omavalitsused 13 424 lapsega seonduvalt abivajavate laste juhtumitega (5,2% laste arvust).
- Igal aastal eraldatakse peredest ca 280 last kas väärkohtlemise või hooletusse jätmise tõttu.

Väärkohtlemise liigid

Emotsionaalne väärkohtlemine

Seksuaalne väärkohtlemine

Füüsiline väärkohtlemine

Hooletusse jätmine

Emotsionaalne väärkohtlemine

Emotsionaalse pingeseisundi tekitamine, mis võib põhjustada raskeid või pöördumatuid kahjustusi lapse emotsionaalsele arengule. Emotsionaalne väärkohtlemine on lapse kohtlemine väärusetu, ebaadekvaatse, mittearmastatu ja -vajatuna.

Näiteks:

- Hirmutamine, ähvardamine
- Karjumine
- Sõimamine
- Solvamine
- Mõnitamine
- Halvustavate nimedega kutsumine
- Terroriseerimine
- Lapse isoleerimine normaalsetest sotsiaalsest suhtlemisest

Füüsiline väärkohtlemine

Füüsiline väärkohtlemine on vanema või hoidja tahtlik, mitteõnnetuslik füüsilise jõu kasutamine lapse suhtes, mis võib vigastada last. Füüsiline väärkohtlemine võib põhjustada lapsele kergemaid, raskemaid või isegi eluohtlikke füüsilisi ja ka psühholoogilisi kahjustusi.

Näiteks:

- Tõukamine, lükkamine
- Näpistamine, küünistamine
- Väänamine, pigistamine
- Raputamine
- Millegagi viskamine
- Juustest sikutamine, tirimine
- Peksmine
- Löömine

Hooletusse jätmine

Lapse hooletusse jätmine on vanema või hooldaja kohustuste mittetäitmine lapse füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse arengu eest hoolitsemisel ning mis võib kahjustada lapse eakohast arengut ning vaimset ja füüsilist tervist.

- Füüsiline hooletusse jätmine (nt puudulik hoolitsemine vigastuse korral)
- Emotsionaalne ja vaimne hooletusse jätmine (lapse vaimse tervise probleemidele mitte reageerimine)
- Järelevalve puudumine
- Hariduslik hooletusse jätmine

Kuidas ära tunda väärkohtlemist?

Füüsilise väärkohtlemise märgid:

- Vastumeelsus füüsilise kontakti suhtes
- Puudulik enesekontroll
- Nähtavad vigastused
- Tähelepanu ja keskendumisprobleemid
- ...

Emotsionaalse väärkohtlemise märgid:

- Mahajäämus arengus
- Ärevus, unehäired
- Agressiivne või passiivne käitumine
- ...

Kuidas ära tunda väärkohtlemist?

Seksuaalse väärkohtlemise märgid:

- Süü ja häbitunne
- Kõrgem depressiooni, söömishäirete risk
- Valud või raskused istumisel ja liikumisel
- Seksuaalse sisuga jutud
- ...

Hooletusse jätmise märgid:

- Mahajäämus arengus
- Koolist, huviharidusest puudumine
- Puudulikud toimetulekuoskused
- Endasse tõmbumine
- ...

Väärkohtlemise tagajärjed

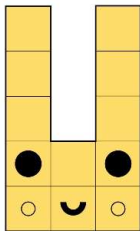
- Nii lühiajalised kui pikaajalised
- Väärtusetuse tunne, probleemid suhete loomisel
- Madal enesehinnang
- Suhete halvenemine eakaaslaste, õpetajate, juhendajatega
- Huviringis käimisest loobumine
- Käitumuslikud raskused
- Vaimse tervise probleemid
- Enesevigastamine
- ...

SOTSIAALKINDLUSTUSAMET

Lastemaja
Дом детей
Children's House
Barnahus

**LASTE
MAJA**

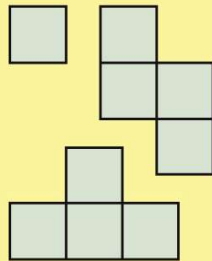
Lastemaja on lapsesõbralik teenus seksuaalselt väärkoheldud ja kahjustava seksuaalkäitumisega lastele, mis asetab esikohale lapse õigused ja toob kokku spetsialistid, kelle ühine eesmärk on taastada lapse heaolu ja turvatunne.

L A S T E M A J A

MÄNGU- JA TERAAPIATUBA

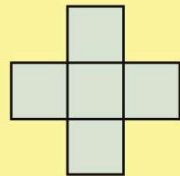
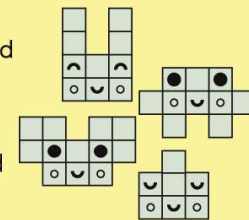
Laps kohaneb lastemajaga ning talle selgitatakse, mis toimuma hakkab.

Siin toimuvad kohtumised psühholoogiga.

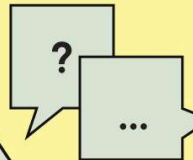
KOOSOLEKUTUBA

Erinevad juhtumiga seotud spetsialistid (sh politseiuurija, lastekaitse-spetsialist, kohtuarst, psühholoog jne) kohtuvad ning lepivad kokku edasised juhised.

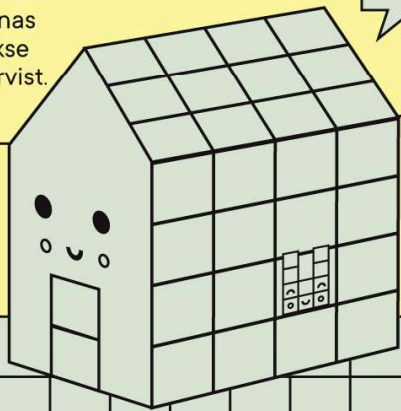
TERVISETUBA

Lapsesõbralikus keskkonnas hinnatakse lapse tervist.

VESTLUS-TUBA

Vestluse viib lapsega läbi lastemaja töötaja või politseiuurija.

<https://human-rights-channel.coe.int/stop-child-sexual-abuse-in-sport-en.html>

REGISTREERITUD SEKSUAALKURITEOD

Alaealise kannatanuga kontaktsete seksuaalkuritegude puhul

11a

keskmine vanus
(toimepanemise
ajal/alguses)

86% tüdrukud vs.
14% poisid

1a

noorima kannatanu
vanus

Toimepanijatest:

46%

pereliige või
sugulane

35%

muu tuttav*

19%

võõras

** Muuks tuttavaks oli näiteks autokooliõpetaja, lastekodukaaslane, (endine) poiss-sõber, isa sõber, ema töökaaslane, vanaema meestuttav, tädi mees.*

RISKITEGURID

- Vanemate/vastutajate vähene osavõtlikkus
- Varem kodus kasutatud vaimset ja/või füüsilist
- Vanemate suhted on vägivaldsed
- Lapse erivajadus (VAIMNE, FÜÜSILINE, EMOTSIONAALNE)
- Lapse riskikäitumine (EI OLE LAPSE SÜÜ!)
-

KES SEDA TEEB JA MIKS?

- lähedased, tuttavad
- varasemad kogemused; seksuaalkogemused
- võimetus saada sotsiaalsed ja seksuaalsed rahuldust täiskasvanuga
- tõuge – alkohol
- tõuge – impulsside madal kontroll, tugev stress
- väärkohtleja emotsionaalne ebaküpsus
- väärkohtleja on olnud ise ohver

MÕJU JA TAGAJÄRJED

- Lapse käitumine on muutunud
- laps on passiivne
- laps on eriti valvas
- lapse ärevustase on tõusnud, hüperaktiivsus
- laps on muutunud teiste vastu agressiivseks
- laps väljendab hirmu (näiteks koolist või lasteaiast kojumineku ees)
- laps jookseb kodust ära
- füüsilised märgid kehal
- lapse reaktsioonid puudutamisele
- ...

MIKS LAPSED EI RÄÄGI

- Erivajadustega last on raske mõista
- lapsed ei tea, et see on vale
- pooled räägivad juhtunust kellelegi, aga...
- häbitunne ja soov vanemaid mitte kurvastada
- laps kardab...
- mitmed ohvrid ei tea, kellele juhtunust võiks rääkida või kuhu teavitada
- jne...

Kuidas rääkida lapse ja noorega?

- Kui esimene kohtumine, siis tutvusta ennast.
- Miks räägid? Mõtle see ise läbi ja anna ka noorele teada!
- Arvesta, et vahel ongi eesmärgiks märkamine ja küsimine.
- Vali vestluseks sobiv aeg ja koht.
- Küsi avatud küsimusi.
- Hoia vestlusel rahulikku tempot.
- Konfidentsiaalsus ja saladuste hoidmine. Anna lapsele ja noorele teada, kui sul ei ole võimalik saadud infot ainult enda teada jätta.
- Ära kao ära!

- Vajadusel kaasa teine spetsialist.

Raamatukogu

- www.lasteabi.ee
- [Abivajavast lapsest teatamine ja andmekaitse \(2020\)](#)
- [Lasteombudsmani infomaterjalid](#)
- Kriminaalpoliitika.ee on justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna võrgukodu
 - <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/teemalehed/laste-seksuaalne-vaarkohtlemine>
- Ei tähendab ei! <https://www.youtube.com/watch?v=LNQxIgWk-UY>
- Kuidas märgata ja aidata abivajavat või hädaohus olevat last?
<https://www.youtube.com/watch?v=s4vK0whDe8g> (EST)
- Kuidas märgata ja aidata abivajavat või hädaohus olevat last?
<https://www.youtube.com/watch?v=Y8vCYzfE7v0> (RUS)
- Laste seksuaalne väärkohtlemine ja Lastemaja <https://www.youtube.com/watch?v=-JzL5gXbIJE&t=324s> (EST)
- Laste seksuaalne väärkohtlemine ja Lastemaja <https://www.youtube.com/watch?v=X9dK4Y7auGo> (RUS)

Nipid noortega töötajale

Peaasi on koondanud kokku põhimõtted, kuidas laste ja noortega rääkida vaimsest tervisest ja kuidas olla raskuste korral toeks.

Loe lähemalt: <https://peaasi.ee/nipid-noortega-tootajatele/>

SOTSIAALKINDLUSTUSAMET

Lasteabi.ee

 116 111

Aitäh!

Karen-Pauliin Konks

Karen-Pauliin.Konks@sotsiaalkindlustusamet.ee

Marta Rohtla

Marta.Rohtla@sotsiaalkindlustusamet.ee

